

Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w latach 2011 i 2012

Wintering of water birds in Silesia in 2011 and 2012

Paweł Grochowski, Szymon Beuch

Abstract. Winter countings of water birds in Silesia has been carried out annually since 1983, though with varying degrees of commitment. In 2011 the Wintering Water Birds Monitoring in Poland has started. The methods was standarized and slightly changed. This report contains the results of countings conducted on 13-16.01.2011 and 14-17.01.2012 in Silesia (SW Poland). In 2011 a total of 501 km of rivers were counted, and a total of 21580 ha reservoirs. In 2012 it was respectively 611 km and 22000 ha. In 2011 115779 water birds of 45 species has been counted, and in 2012 year it was respectively 192291 individuals of 59 species.

Akcja zimowych liczeń ptaków wodnych na terenie Śląska prowadzona jest od roku 1983. Przez prawie 30 lat badania te były prowadzone z różną intensywnością. Z największym rozmachem liczenia prowadzono w latach osiemdziesiątych XX wieku. W późniejszych latach występowały znaczne fluktuacje zaangażowania liczących, przy czym po roku 2000 ilość zbieranych danych systematycznie malała (Czapulak 1988, Czapulak i Stawarczyk 1988, Czapulak 1991, Czapulak i Betleja 1998, Czapulak i Betleja 2001). W połowie pierwszej dekady XXI wieku regularne liczenia prowadzone były głównie na Górnym Śląsku. Na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie oraz „śląskiej” części województwa lubuskiego ptaki nieregularnie liczono na fragmentach Odry i na najważniejszych zbiornikach. Punktem zwrotnym w liczeniach było rozpoczęcie w roku 2011 ogólnopolskiego Monitoringu Zimujących Ptaków Wodnych w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska oraz akcji liczenia zimujących gęsi rozpoczętej w roku 2010. Wspólna koordynacja tych działań umożliwiła ponowny wzrost intensywności badań. W kolejnych latach planowane jest dalsze zwiększanie badanych obszarów (tab. 1).

W związku z połączeniem z innymi akcjami metodyka uległa pewnym modyfikacjom. W celu uniknięcia podwójnego liczenia przemieszczających się ptaków (w szczególności gęsi) skrócono okres zbierania danych. W roku 2011 większość danych zebrano w dniach 14–17 stycznia, natomiast w roku 2012 w dniach 13–16 tego miesiąca. W przypadku zbiorników wodnych gdzie liczono gęsi, obserwacje rozpoczynano przed wschodem słońca. Na Odrze liczenia prowadzono na odcinkach od miejscowości do miejscowości, przy czym starano się zapisywać dane w sposób umożliwiający przypisanie obserwacji do wyróżnionych w poprzednich latach 5 km odcinków. W roku 2011 zamarzały głównie zbiorniki wodne, pokrywając się lodem w zakresie od 30% do nawet 100%. W przypadku rzek zalodzenie było bliskie zeru. W roku 2012 zima była łagodna i prawie na żadnym z obiektów nie wykazano zalodzenia.

W roku 2011 stwierdzono zimowanie 46 gatunków ptaków wodnych, natomiast w roku 2012 stwierdzono aż 59 gatunków, co jest najwyższą wartością od początku prowadzenia akcji zimowych liczeń. Szczegółowe dane zebrane dla województw dolnośląskiego, opolskiego i Górnego Śląska zostały przedstawione w tabeli 2 i 3. W obu latach najliczniejszym gatunkiem była krzyżówka, jej liczebność wyniosła kolejno 72 tys. i 83 tys. osobników. Największe koncentracje zanotowano na zbiorniku Nyskim (4800 os.) i Otmuchowskim (3800 os.). Stosunkowo licznie gatunek ten występował we Wrocławiu, gdzie w granicach administracyjnych miasta zimowało około 10 tysięcy osobników. Drugim pod względem liczebności gatunkiem była gęś zbożowa. W roku 2011 stwierdzono ponad 18 tysięcy osobników, natomiast w roku 2012 ponad 54 tys. Największą koncentrację zanotowano na zbiorniku Otmuchowskim (12 tysięcy osobników). W obu latach w regionie stosunkowo wysokie liczebności osiągały mewy: śmieszka (do 5200 os.), mewa siwa (do 4900 os.) oraz mewa białogłowa (do 3075 os.). Przy czym w przypadku śmieszki i mewy siwej są to znacznie niższe wartości od maksymalnych notowanych w poprzednich latach akcji.

Ze względu na mniejszą powierzchnię skontrolowanych obiektów w stosunku do lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych dla większości gatunków nie ma możliwości określenia zmian liczebności. Dotyczy to w szczególności gatunków zimujących na rzekach. Jednakże w przypadku niektórych gatunków można ocenić, że liczebność w regionie w ostatnich latach wyraźnie wzrosła, należy tu wymienić głównie kormorana, czapłę białą, łabędzia krzykliwego oraz mewę białogłową. W roku 2012 liczebność kormorana oszacowano na ponad 4500 osobników, z czego największa koncentracja na noclegowisku na zbiorniku Otmuchowskim liczyła ponad 1200 ptaków. W przypadku czapli białej w roku 2012 stwierdzono 524 osobniki. Główne zimowisko stanowiła dolina Baryczy, gdzie stwierdzono łącznie prawie 350 osobników. Poza tym od 1 do 50 tych czapli stwierdzono na zbiornikach zaporowych, stawach rybnych, żwirowniach, dużych i małych rzekach. Natomiast łabędzie krzykliwe koncentrowały się na odcinku Odry od Ścinawy do Głogowa (250 os.) oraz w dolinie Baryczy (220 os.).

Tabela 1. Łączna długość odcinków rzek (km) i powierzchnia zbiorników (ha) skontrolowana w czasie liczeń zimowych w latach 2011–2012

Table 1. Lengths of river sections (km) and size of water bodies (ha) checked in January 2011 and 2012

Rzeki Rivers	2011	2012	Zbiorniki Reservoirs	2011	2012
Odra	241	321	Zbiorniki zaporowe	15470	15650
Wisła	30	30	Stawy rybne	5960	5700
Inne rzeki	230	260	Inne zbiorniki	150	650
Razem	501	611	Razem	21580	22000

Tabela 2. Wyniki zimowego liczenia ptaków wodno-błotnych na Śląsku w roku 2011
Table 2. The number of water birds counted on 14–16 January 2011 in Silesia

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Odra	Wisła	Inne rzeki	Zbiorniki zaporowe	Stawy rybne	Osadniki	Inne	Suma dla gatunku
1.	Krzyżówka	<i>Anas platyrhynchos</i>	31734	718	5584	28228	1960	1451	3067	72742
2.	Gęś zbożowa	<i>Anser fabalis</i>	799	0	0	15522	2437	0	20	18778
3.	Mewa siwa	<i>Larus canus</i>	696	0	8	4035	10	1	0	4750
4.	Mewa białogłowa	<i>Larus cachinnans</i>	0	24	41	2710	11	55	0	2841
5.	Śmieszka	<i>Chroicocephalus ridibundus</i>	1610	0	58	853	160	0	155	2836
6.	Kormoran	<i>Phalacrocorax carbo</i>	664	628	176	497	6	97	14	2082
7.	Łyska	<i>Fulica atra</i>	358	56	84	747	5	281	96	1627
8.	Czernica	<i>Aythya fuligula</i>	136	34	5	1247	0	64	0	1486
9.	Łabędź niemy	<i>Cygnus olor</i>	427	138	355	339	2	43	88	1392
10.	Gęś białoczelna	<i>Anser albifrons</i>	0	0	0	1060	190	0	0	1250
11.	Nurogęs	<i>Mergus merganser</i>	281	12	90	445	66	18	26	938
12.	Gągoł	<i>Bucephala clangula</i>	597	84	1	197	19	0	4	902
13.	Gęgawa	<i>Anser anser</i>	4	0	1	810	80	0	0	895
-	Gęś nieoznaczona	<i>Anser sp.</i>	414	0	0	0	0	0	350	764
14.	Czapla siwa	<i>Ardea cinerea</i>	57	46	45	58	295	11	124	636
15.	Mewa srebrzysta	<i>Larus argentatus</i>	191	0	0	175	0	0	0	366
16.	Kokoszka	<i>Gallinula chloropus</i>	1	0	328	0	5	11	16	361
17.	Cyraneczka	<i>Anas crecca</i>	8	7	104	42	0	102	0	263
18.	Żuraw	<i>Grus grus</i>	14	0	0	0	3	0	190	207

19.	Głowienka	<i>Aythya ferina</i>	26	7	1	127	0	21	0	182
20.	Perkozek	<i>Tachybaptus ruficollis</i>	17	3	28	12	0	28	3	91
21.	Bielaczek	<i>Mergus albellus</i>	12	1	0	47	0	24	0	84
22.	Bielik	<i>Haliaeetus albicilla</i>	24	0	1	11	43	0	0	79
23.	Perkoz dwuczuby	<i>Podiceps cristatus</i>	4	0	0	58	0	4	0	66
24.	Łabędź krzykliwy	<i>Cygnus cygnus</i>	2	0	0	5	47	0	2	56
25.	Czapla biała	<i>Egretta alba</i>	0	1	4	5	20	0	0	30
26.	Wodnik	<i>Rallus aquaticus</i>	0	0	17	0	0	2	0	19
27.	Świstun	<i>Anas penelope</i>	3	0	1	6	0	1	0	11
28.	Rożeniec	<i>Anas acuta</i>	1	0	0	7	0	0	0	8
29.	Krakwa	<i>Anas strepeta</i>	6	0	0	1	0	0	0	7
30.	Zimorodek	<i>Alcedo atthis</i>	0	0	2	0	0	2	2	6
31.	Samotnik	<i>Tringa ochropus</i>	1	0	5	0	0	0	0	6
32.	Mandarynka	<i>Aix galericulata</i>	1	0	1	0	0	0	0	2
33.	Bernikla białolica	<i>Branta leucopsis</i>	0	0	0	2	0	0	0	2
34.	Kormoran mały	<i>Phalacrocorax pygmeus</i>	2	0	0	0	0	0	0	2
35.	Bąk	<i>Botaurus stellaris</i>	0	0	2	0	0	0	0	2
36.	Karolinka	<i>Aix sponsa</i>	0	0	1	0	0	0	0	1
37.	Gęś krótkodzioba	<i>Anser brachyrhynchos</i>	0	0	0	0	1	0	0	1
38.	Ogorzałka	<i>Aythya marila</i>	0	0	0	1	0	0	0	1
39.	Nur rdzawoszyi	<i>Gavia stellata</i>	0	1	0	0	0	0	0	1
40.	Mewa żółtonoga	<i>Larus fuscus</i>	0	0	0	1	0	0	0	1

41.	Mewa siodłata	<i>Larus marinus</i>	0	0	0	1	0	0	0	1
42.	Mewa mała	<i>Hydrocoloeus minutus</i>	0	0	0	1	0	0	0	1
43.	Bekasik	<i>Lymnocyptes minimus</i>	0	0	0	0	0	1	0	1
44.	Markaczka	<i>Melanitta nigra</i>	1	0	0	0	0	0	0	1
45.	Ohar	<i>Tadorna tadorna</i>	1	0	0	0	0	0	0	1
SUMA			38092	1760	6943	57250	5360	2217	4157	115779

Tabela 3. Wyniki zimowego liczenia ptaków wodno-błotnych na Śląsku w roku 2012
Table 3. The number of water birds counted on 13–16 January 2012 in Silesia

Lp.	Nazwa polska	Nazwa łacińska	Odra	Wisła	Inne rzeki	Zbiornik zaporowy	Stawy rybne	Osadniki	Inne	Suma dla gatunku
1.	Krzyżówka	<i>Anas platyrhynchos</i>	31595	717	6633	23541	13268	1006	9596	86356
2.	Gęś zbożowa	<i>Anser fabalis</i>	2199	0	0	41953	18896	0	5400	68448
3.	Śmieszka	<i>Chroicocephalus ridibundus</i>	1652	0	240	1939	402	0	1050	5283
4.	Kormoran	<i>Phalacrocorax carbo</i>	1422	65	431	2335	177	84	73	4587
5.	Gęś białoczelna	<i>Anser albifrons</i>	0	0	0	3239	1005	0	0	4244
6.	Mewa siwa	<i>Larus canus</i>	318	0	98	3029	232	0	416	4093
7.	Łyska	<i>Fulica atra</i>	188	0	7	2536	382	112	191	3416
8.	Mewa białogłowa	<i>Larus cachinnans</i>	265	0	40	2380	381	7	2	3075
9.	Nurogęś	<i>Mergus merganser</i>	317	0	4	509	1591	0	5	2426
10.	Łabędź niemy	<i>Cygnus olor</i>	244	5	161	181	955	10	171	1727
11.	Cyraneczka	<i>Anas crecca</i>	30	5	191	777	22	400	18	1443
-	Gęś nieoznaczona	<i>Anser sp.</i>	0	0	0	545	525	0	0	1070
12.	Czapla siwa	<i>Ardea cinerea</i>	91	49	73	95	660	18	21	1007
13.	Czernica	<i>Aythya fuligula</i>	322	0	0	609	37	5	34	1007
14.	Gągoł	<i>Bucephala clangula</i>	244	1	0	173	370	5	62	855
15.	Łabędź krzykliwy	<i>Cygnus cygnus</i>	260	0	0	4	271	4	0	539
16.	Czapla biała	<i>Egretta alba</i>	23	2	63	70	361	0	5	524
17.	Gęgawa	<i>Anser anser</i>	43	0	0	220	183	0	0	446

18.	Żuraw	<i>Grus grus</i>	0	0	0	4	2	0	318	324
19.	Głowienka	<i>Aythya ferina</i>	6	0	0	190	117	1	0	314
20.	Kokoszka	<i>Gallinula chloropus</i>	0	0	210	1	34	1	11	257
21.	Perkozek	<i>Tachybaptus ruficollis</i>	62	4	72	4	0	19	32	193
22.	Łabędź czarnodzioby	<i>Cygnus columbianus</i>	0	0	0	0	133	0	0	133
23.	Bielaczek	<i>Mergus albellus</i>	7	0	0	67	36	20	3	133
24.	Bielik	<i>Haliaeetus albicilla</i>	29	0	0	32	33	0	7	101
25.	Perkoz dwuczuby	<i>Podiceps cristatus</i>	0	0	0	50	1	2	0	53
26.	Świstun	<i>Anas penelope</i>	13	0	0	7	16	0	2	38
27.	Uhla	<i>Melanitta fusca</i>	4	0	0	32	0	0	0	36
28.	Zimorodek	<i>Alcedo atthis</i>	5	0	18	1	3	2	3	32
29.	Krakwa	<i>Anas strepeta</i>	0	0	1	2	15	0	0	18
30.	Samotnik	<i>Tringa ochropus</i>	2	0	15	0	1	0	0	18
31.	Wodnik	<i>Rallus aquaticus</i>	0	0	14	1	0	1	0	16
32.	Pluszcz	<i>Cinclus cinclus</i>	0	0	9	0	0	0	0	9
33.	Rożeniec	<i>Anas acuta</i>	0	0	0	5	2	0	1	8
34.	Ohar	<i>Tadorna tadorna</i>	0	0	0	4	2	0	0	6
35.	Czajka	<i>Vanellus vanellus</i>	0	0	0	0	5	0	0	5
36.	Siwerniak	<i>Anthus spinoletta</i>	0	0	0	5	0	0	0	5
37.	Pliszka górską	<i>Motacilla cinerea</i>	0	0	3	2	0	0	0	5
38.	Ogorzalka	<i>Aythya marila</i>	0	0	0	4	0	0	0	4
39.	Bernikla białolica	<i>Branta leucopsis</i>	0	0	0	2	2	0	0	4

40.	Mewa trójpalczasta	<i>Rissa tridactyla</i>	0	0	0	4	0	0	0	4
41.	Mewa srebrzysta	<i>Larus argentatus</i>	0	0	0	3	0	0	0	3
42.	Szlachar	<i>Mergus serrator</i>	0	0	0	1	2	0	0	3
43.	Mandarynka	<i>Aix galericulata</i>	1	0	0	1	0	0	0	2
44.	Płaskonos	<i>Anas clypeata</i>	0	0	0	2	0	0	0	2
45.	Gęś krótkodzioba	<i>Anser brachyrhynchus</i>	0	0	0	0	2	0	0	2
46.	Lodówka	<i>Clangula hyemalis</i>	0	0	0	1	1	0	0	2
47.	Mewa żółtonoga	<i>Larus fuscus</i>	0	0	1	0	1	0	0	2
48.	Bekasik	<i>Lymnocyptes minimus</i>	0	0	0	0	0	2	0	2
49.	Podgorzałka	<i>Aythya nyroca</i>	0	0	0	0	1	0	0	1
50.	Bąk	<i>Botaurus stellaris</i>	0	0	0	0	1	0	0	1
51.	Bernikla rdzawoszyja	<i>Branta ruficollis</i>	0	0	0	1	0	0	0	1
52.	Nur rdzawoszyi	<i>Gavia stellata</i>	0	0	0	1	0	0	0	1
53.	Mewa siodłata	<i>Larus marinus</i>	0	0	0	0	1	0	0	1
54.	Mewa czarnogłowa	<i>Larus melanocephalus</i>	0	0	0	1	0	0	0	1
55.	Markaczka	<i>Melanitta nigra</i>	0	0	0	1	0	0	0	1
56.	Siewka złota	<i>Pluvialis apricaria</i>	0	0	0	1	0	0	0	1
57.	Perkoz rogaty	<i>Podiceps auritus</i>	0	0	0	1	0	0	0	1
58.	Perkoz rdzawoszyi	<i>Podiceps grisegena</i>	0	0	0	1	0	0	0	1
59.	Szablodziób	<i>Recurvirostra avosetta</i>	0	0	0	0	1	0	0	1
SUMA			39342	848	8284	84567	40130	1699	17421	192291

Podziękowania

W sumie w latach 2011–2012 w zimowych liczeniach uczestniczyło 121 osób. Byli to: Andrzej Andrzejczyk, Łukasz Berlik, Jacek Betleja, Szymon Beuch, Joanna Bodnar, Andrzej Borla, Maciej Buchalik, Michał Bunkiewicz, Andrzej Burecki, Grzegorz Chlebik, Anna Cibis, Zygmunt Cibis, Dariusz Czernek, Sebastian Czernek, Beata Czyż, Irena Danielecka, Ryszard Danielecki, Marian Domagała, Andrzej Domański, Lech Duduś, Adam Dybich, Cezary Dziuba, Łukasz Fuglewicz, Stanisław Gacek, Paweł Grochowski, Tomasz Grochowski, Wojciech Grzesiak, Radosław Gwóźdź, Grzegorz Hebda, Bogusław Horbanowicz, Katarzyna Jasnosz, Adam Jędrzejko, Marcin Karetta, Daniel Karpowicz, Paweł Kmiecik, Antoni Knychala, Krzysztof Kokoszka, Paweł Kołodziejczyk, Łukasz Kosicki, Aleksandra Kowalska, Krzysztof Kozlik, Łukasz Krajewski, Karolina Krawczak, Anna Kręcichwost, Jan Król, Robert Kruszyk, Iwona Kuras, Damian Kurlej, Szymon Kuś, Paweł Kwaśniewicz, Mateusz Ledwoń, Wiesław Lenkiewicz, Konrad Łysowski, Michał Leszczyński, Aleksandra Kowalska, Maciej Kowalski, Tomasz Maszkało, Leszek Matacz, Katarzyna Mazur, Nikodem Mazur, Waldemar Michalik, Kinga Mielcarska, Przemysław Mickiewicz, Jowita Misztal, Łukasz Morawiec, Maciej Nagler, Paweł Nowak, Adrian Ochmann, Ireneusz Oleksik, Beata Orłowska, Grzegorz Orłowski, Paweł Orłowski, Krzysztof Ostrowski, Marek Pach, Wojciech Piecha, Katarzyna Pietkiewicz, Małgorzata Pietkiewicz, Joanna Pomorska-Grochowska, Ewa Poślińska, Jarosław Regner, Mariusz Rojek, Sławek Rubacha, Agnieszka Rusiecka, Stanisław Rusiecki, Andrzej Ruszewicz, Gustaw Schneider, Marzena Sikorska, Tomasz Szczansny, Katarzyna Skowrońska-Ochmann, Mirosław Sapko, Paweł Siwy, Michał Skóra, Andrzej Sojka, Justyna Sosnał, Paweł Sosnał, Jerzy Stachów, Marek Stajszczyk, Jerzy Stasiak, Dariusz Szlama, Aleksandra Szurlej-Kielańska, Hanna Szwierc, Jakub Szymczak, Rafał Świerad, Andrzej Szlachetka, Agnieszka Tańczuk, Tomasz Tańczuk, Piotr Trznadel, Krzysztof Trzynadłowski, Paulina Turowicz, Katarzyna Turzańska, Piotr Wasiak, Aleksandra Wasińska, Zbigniew Wasiński, Józef Witkowski, Zbigniew Włodarski, Marta Woźniak, Jerzy Wróbel, Jakub Wróbel, Kamil Zięba, Marek Zarzycki, Tomasz Zarzycki, Czesław Zontek. Wszystkim tym osobom dziękujemy za udział w akcji.

Literatura

- Czapulak A. 1988. Wyniki zimowych liczeń ptaków wodnych na Śląsku w latach 1983–1984. *Ptaki Śląska* 4: 69–79.
- Czapulak A., Stawarczyk T. 1988. Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w latach 1985–1987. *Ptaki Śląska* 6: 25–42.
- Czapulak A. 1991. Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w latach 1988–1989. *Ptaki Śląska* 8: 118–127.
- Czapulak A., Betleja 1998. Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w latach 1990–1995. *Ptaki Śląska* 12: 127–143.
- Czapulak A., Betleja 2001. Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w latach 1996–1999. *Ptaki Śląska* 13: 107–123.
